

Les barques de pesca a Torredembarra a finals del segle XIX i principis del segle XX

Joaquim Nolla Aguilà

A l'Arxiu del Port de Tarragona¹, a banda dels documents referits al Port de Tarragona, es conserven diversos documents que fan referència a l'activitat marítima i pesquera de la costa tarragonina. Entre els diversos fons documentals custodiats, hi podem trobar documents que ens podem donar notícies referents a la nostra història marítima, com és el cas del fons de la Capitania Marítima de Tarragona².

¹ . Arxiu Port de Tarragona. C/ Anselm Clavé, 2. Tarragona. Tel. 977/ 243934. Web. <http://www.porttarragona.cat>

². Les Capitànies Marítimes són òrgans de l'Administració Marítima dependents del Ministeri de Foment. Entre d'altres funcions tenen el registre de les barques de pesca a través del registre de les matrícules de mar. Mitjançant un conveni signat l'any 2008 el seu fons documental ingressà, la major part de la documentació, a l'Arxiu del Port de Tarragona. Posteriorment els tècnics de l'Arxiu l'inventariaren i posaren a disposició dels investigadors la documentació. L'inventari es pot consultar al web de l'Arxiu. Aquest fons continua obert a noves incorporacions de documentació com la que es produí l'octubre de 2011, s'ingressaren 29 llibres d'anotació d'inscripció marítima dels anys 1925 al 1992.

En aquest fons hi ha els 900 fulls d'assentaments de les embarcacions de pesca de la província de Tarragona, llista tercera, amb dates extremes 1863 – 1935. Entre aquests fulls n'hi ha disset corresponents a Torredembarra. Amb el seu buidatge podem conèixer les característiques de les embarcacions de pesca varades a la platja. El seu nom, les mides, l'any de construcció, etc..

Per tal de portar un control i regular el registre d'embarcacions, un ordre de l'any 1893 obligà els propietaris dels vaixells a inscriure'ls per tal d'obtenir la llicència de pesca. Aquestes inscripcions es realitzaren en els fulls d'assentament, un procediment administratiu que portaren a terme les Capitanies Marítimes per comprovar que els vaixells i embarcacions civils complien amb els requisits exigits per dedicar-se a l'activitat que declararen.

Les embarcacions es classificaven segons la seva procedència i activitat i s'inscrivien en la llista corresponent. Les barques registrades a Torredembarra s'inscriuen en la llista tercera. Aquesta és la que correspon als bucs de construcció nacional o importats destinats a la captura i extracció amb fins comercials de peix i d'altres recursos marítics vius.

A cada barca se li assigna un número de foli on s'enregistren la data i els motius de l'alta i baixa definitiva, el nom de l'embarcació, els aparells i motors amb que pugui haver estat dotat la procedència, segons l'ordenació marítima, el lloc i data en què es va construir, la identitat del seu constructor i el material que va utilitzar, la identitat del seu armador i els possibles canvis de propietat, incidències i sancions judicials o administratives, les principals característiques sobre mides i mesures de l'embarcació i altres registres relatius a reparacions, canvis d'activitat o districte territorial.

La informació que contenen aquests fulls d'assentament és molt rica atès que ens proporciona dades que podem agrupar en tres tipus: dades d'identificació (nom, funció, classe, propietari), dades de construcció (lloc, constructor i data de construcció), dades tècniques (mides, eslora, puntal i pes), econòmiques (valor en pessetes) i dades administratives (any d'inscripció i full de registre).

En alguns casos, per exemple: la força de la màquina i els cavalls del motor no consta en cap, i en d'altres, per exemple: la classe i l'ormeig, en alguns sí i en d'altres no. En transcriure els documents s'ha optat per recollir les dades que hi consten i posar uns guions en les que no consten.

Les dades més comuns són: nom de l'embarcació, funció, classe, ormeig, Lloc de const., any, Nom del const., mides i pes, nom i domicili del primer propietari, valor quantificat en pessetes, les dades de l'assentament i posteriorment, si s'escau, els canvis de propietari.

NOMBRES D'EMBARCACIONS DE PESCA MATRICULADES AL DISTRICTE TERRITORIAL DE TARRAGONA (1860 – 1940) (3)

Any 1860	2
Any 1870	12
Any 1880	46
Any 1890	131
Any 1900	101
Any 1910	245
Any 1920	199
Any 1930	427
Any 1940	338

EMBARCACIONS MATRICULADES EN LES POBLACIONS DE LA COSTA TARRAGONINA (1863-1935) (4)

Ametlla de Mar	2
Calafell	3
Cambrils	121
Sant Carles de la Ràpita	2
Tarragona	81
Torredembarra	17
Vendrell	1

³. Dades extretes del treball de Joan Manuel Arca Mínguez: *Els mestres d'aixa de Cambrils*.
Pàg. 19

⁴. Font: elaboració pròpia

RELACIÓ DE LES EMBARCACIONS DE PESCA DE TORREDEMBARRA MATRICULADES AL DISTRICTE TERRITORIAL DE TARRAGONA (1884-1913) (ORDENACIÓ ALFABÈTICA)

Nom	Agustín	Any	1897
Funció	Pesca	Nom del const.	Antoni Roig Rovira
Classe	Llagut	Material const.	Fusta
Ormeig	--	Eslora	8,20 m
Lloc de const.	Torredembarra	Mànega	2,50 m
Any	1899	Puntal	0,50 m
Nom del const.	Antoni Roig Rovira	Pes	3,86 Tones
Material const.	Fusta	Nom propietari	Pedro Borrell Queralt.
Eslora	4,80 m		L'any 1900 passà al seu
Mànega	1,60 m		fill José Borrell Borrut.
Puntal	0,42 m		L'any 1919 el comprà
Pes	0,99 Tones		Jacinto Pagès Mercader
Nom propietari	Antoni Mercader Valls	Dom. propietari	Torredembarra
Dom. propietari	Torredembarra	Valor en pessetes	436
Valor en pessetes	1.899	Lloc/data assentament	Tarragona, 1897
Lloc/data assentament	Tarragona, 1899	Número assentament	03/794
Número assentament	03/796	Nom	Maria
Nom	Antonieta	Funció	Pesca
Funció	Embarcació autoritzada pel trànsit a la rada de Torredembarra	Classe	Llagut
Classe	--	Ormeig	--
Ormeig	--	Lloc de const.	Tarragona
Lloc de const.	Torredembarra	Any	1884
Any	1898	Nom del const.	José Ramon Roig
Nom del const.	Antoni Roig Rovira	Material const.	Fusta
Material const.	Fusta	Eslora	4,70 m
Eslora	8,20 m	Mànega	1,55 m
Mànega	2,05 m	Puntal	0,90 m
Puntal	0,80 m	Pes	1,99 Tones
Pes	2,70 Tones	Nom propietari	Salvador Borrell Queralt
Nom propietari	Martín Cortina Reuquell	Dom. propietari	Torredembarra
Dom. propietari	Vilafranca del Penedès	Valor en pessetes	180
Valor en pessetes	910	Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
Lloc/data assentament	Tarragona, 1898	Número assentament	01/397
Número assentament	04/287	Nom	Maria
Nom	Francisca	Funció	Pesca
Funció	Pesca	Classe	Llagut
Classe	Llagut	Ormeig	Llatina
Ormeig	--	Lloc de const.	Torredembarra
Lloc de const.	Torredembarra	Any	1892
		Nom del const.	Antoni Roig Rovira
		Material const.	Fusta

Eslora	4,60 m
Mànega	1,45 m
Puntal	0,48 m
Pes	2,90 Tones
Nom propietari	Zacarias Morros Roca
Dom. propietari	Torredembarra
Valor en pessetes	200
Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
Número assentament	02/578
Nom	Maria de la Soledad
Funció	Pesca
Classe	Llagut
Ormeig	--
Lloc de const.	Torredembarra
Any	1884
Nom del const.	Antoni Roig Reverter
Material const.	Fusta
Eslora	5,80 m
Mànega	1,90 m
Puntal	0,75 m
Pes	1,09 Tones
Nom propietari	Pedro Figuerola Roig
Dom. propietari	Torredembarra
Valor en pessetes	175
Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
Número assentament	01/395
Nom	Mercedes
Funció	Pesca
Classe	Gussi
Ormeig	--
Lloc de const.	Torredembarra
Any	1907
Nom del const.	Antoni Roig Rovira
Material const.	Fusta
Eslora	4,60 m
Mànega	1,70 m
Puntal	0,60 m
Pes	1,41 Tones
Nom. propietari	Dani Rovira Valls
Dom. propietari	Torredembarra
Valor en pessetes	250
Lloc/data assentament	Tarragona, 1909
Número assentament	01/167

Nom	Nuestra Señora de los Dolores
Funció	Autoritzada per a la pesca de Bou per fer les mides i pes.
Classe	--
Ormeig	--
Lloc de const.	Torredembarra
Any	1894
Nom. del const.	Antoni Roig Rovira
Material const.	Fusta
Eslora	11 m
Mànega	3 m
Puntal	0,60 m
Pes	8 Tones
Nom. propietari	Antònia Roig Milles. Inscrita a favor dels seus hereus Pere i Antoni Figuerola Roig l'any 1904. L'any 1905 el venen a Rafael Figuerola Ximenis. L'any 1914 el ven a José Parodi Vidal de Torreveija.
Dom. propietari	Torredembarra
Valor en pessetes	--
Lloc/data assentament	Tarragona, 1894
Número assentament	03/710
Nom	Pablo
Funció	Pesca
Classe	Bot
Ormeig	--
Lloc de const.	Torredembarra
Any	1907
Nom. del const.	Antoni Roig Rovira
Material const.	Fusta
Eslora	4,65 m
Mànega	1,73 m
Puntal	0,63 m
Pes	0,62 Tones
Nom. propietari	Ignasi José Vicente
Dom. propietari	Torredembarra
Valor en pessetes	250
Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
Número assentament	01/95

Nom	Pepa	Eslora	--
Funció	Pesca	Mànega	--
Classe	Llagut	Puntal	--
Ormeig	Llatina	Pes	2,50 Tones
Lloc de const.	Torredembarra	Nom. propietari	Josep Figuerola Roig
Any	1892	Dom. propietari	Vilanova
Nom. del const.	Antoni Roig Rovira	Valor en pessetes	--
Material const.	Fusta	Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
Eslora	6,40 m	Número assentament	01/397
Mànega	1,95 m	Nom	San José
Puntal	0,50 m	Funció	Pesca
Pes	1,78 Tones	Classe	Llagut
Nom. propietari	Rafel i Joan Rovira Figuerola	Ormeig	--
Dom. propietari	Torredembarra	Lloc de const.	Torredembarra
Valor en pessetes	225	Any	1892
Lloc/data assentament	Tarragona, 1907	Nom. del const.	Antoni Roig Rovira
Número assentament	03/703	Material const.	Fusta
Nom	Rosalia (fig.)	Eslora	6,50 m
Funció	Pesca	Mànega	2,10 m
Classe	Llagut	Puntal	0,52 m
Ormeig	Llatina	Pes	6,46 Tones
Lloc de const.	Torredembarra	Nom. propietari	Josefa Pijoan Garcia
Any	1891	Dom. propietari	Tortosa
Nom. del const.	Antoni Roig Rovira	Valor en pessetes	250
Material const.	Fusta	Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
Eslora	8,20 m	Número assentament	02/536
Mànega	2,50 m	Nom	San Matías
Puntal	0,99 m	Funció	Pesca
Pes	4,31 Tones	Classe	Llagut
Nom. propietari	Francisco Rovira Figuerola.	Ormeig	Llatina
Dom. propietari	L'any 1911 el ven a Francisco Rovira Roig	Lloc de const.	Torredembarra
Valor en pessetes	Torredembarra	Any	1891
Lloc/data assentament	750	Nom. del const.	Antoni Roig Rovira
Número assentament	Tarragona, 1907	Material const.	Fusta
Nom	San José	Eslora	5,81 m
Funció	Pesca	Mànega	1,76 m
Classe	Llagut	Puntal	0,62 m
Ormeig	--	Pes	3,24 Tones
Lloc de const.	Torredembarra	Nom. propietari	Salvador Borrell Casal
Any	1889	Dom. propietari	Torredembarra
Nom. del const.	Antoni Roig	Valor en pessetes	200
Material const.	Fusta	Lloc/data assentament	Tarragona, 1907
		Número assentament	02/457

PROVINCIA DE

Tarragona

Distrito de

la Capital

Lista

9a

Fólio

455

Nombre del buque

Rosalia

TIENE ASIEN TO con arregio á lo dispuesto en el Artículo primero, Título noveno de la "Ordenanza de Matriculas de mar., de 12 de Agosto de 1802. Siendo sus datos principates los siguientes:

Tráfico á que se dedica pesca

Señal distintiva

Clase bond

Aparejo velas

Fuerza de máquina

caballos indicados

ó nominales.

Punto de construcción

Genalabona

año 1891.

Nombre del constructor

Antoni Ruy Rovira

Material de construcción del casco

madera

Estora

8'20 m

Manga

2'50 m

Puntal

0'88

Tonelaje total

2'21

Neto

2'26

Nombre de su dueño

Francisco Rovira Figneras

(a) Botella

Domicilio de su dueño

Genalabona

Valor en pesetas

deventas

deventas

Tarragona el día

de 19 de

Octubre de 1907.

Federico Rovira

Capitanía General.—E. M.—Sección Tipográfica.—N.º 1010 107

En virtud de lo que se acuerda en el presente se ha acordado que el Sr. Rovira sea el encargado de este buque, y que en consecuencia por el presente se le autoriza para que pueda disponer de este buque en el puerto de Tarragona y en el resto de la provincia de Tarragona.

Nom	San Pedro	Ormeig	--
Funció	Pesca	Lloc de const.	Torredembarra
Classe	Llagut	Any	1894
Ormeig	--	Nom. del const.	Antoni Roig
Lloc de const.	Torredembarra	Material const.	Fusta
Any	1897	Eslora	7,40 m
Nom. del const.	Antoni Roig Rovira	Mànega	2,30 m
Material const.	Fusta	Puntal	0,55 m
Eslora	7,30 m	Pes	7 Tones
Mànega	2,45 m	Nom. propietari	Rafael Gatell Pasqual
Puntal	0,50 m	Dom. propietari	Torredembarra
Pes	3,24 Tones	Valor en pessetes	875
Nom. propietari	Antoni Roig Rovira passà a ser el propietari en no haver satisfet els pagaments Antònia Roig Milles. L'any 1899 el comprà Antonio Elias Mir de Torroella de Montgrí per 427 ptes. L'any 1902 el comprà Jacinto Pagès Mercader de Torredembarra. L'any 1911 el comprà Sebastián Valls Guasch de Torredembarra per 400 ptes. L'any 1921 el comprà Joaquim Soler Guasch per 200 ptes.	Lloc/data assentament	Tarragona, 1894
Dom. propietari	Torredembarra	Número assentament	02/688
Valor en pessetes	--	Nom	Valor
Lloc/data assentament	Tarragona, 1897	Funció	Pesca
Número assentament	03//757	Classe	Llagut
Nom	Santa Manuela	Ormeig	--
Funció	Pesca	Lloc de const.	Torredembarra
Classe	Llagut	Any	1913
		Nom. del const.	Fermín Roch Martín
		Material const.	Fusta
		Eslora	5,15 m
		Mànega	1,90 m
		Puntal	0,60 m
		Pes	1,08 Tones
		Nom. propietari	Antoni Recasens Figuerola i Antoni Biscamps Bizcay. L'any 1934 el vengueren a Maria Daudé de Tarragona.
		Dom. propietari	Torredembarra
		Valor en pessetes	300
		Lloc/data assentament	Tarragona, 1913
		Número assentament	01/244

CONCLUSIONS

Aquest treball no pretén anar més enllà que fer una aportació al coneixement de la nostra història marinera. Ni les dades aconseguides ni el període estudiat no em permeten extreure'n gaires conclusions, però sí que considero important fer algunes observacions.

Una de les dades que més sorprèn en un primer moment és el baix nombre de barques registrades de Torredembarra respecte al global de la província. D'un total de 900 inscripcions corresponents a la costa tarragonina sorprèn que solament n'hi hagi 17.

El que més m'ha cridat l'atenció són les dates corresponents als assentaments. D'una banda, del total de disset embarcacions que tenim registrades, la major part, catorze, es construïren a finals del segle XIX i solament tres a principis del segle XX. Diferenciant l'any de construcció de l'any d'inscripció veiem que, tot i que l'ordenança esmentada en la introducció obligava a la inscripció a partir de 1893, pel que fa al registre de Capitania Marítima de Tarragona no es començà fins l'any 1906, la qual cosa va fer que les 14 barques de finals del XIX no s'inscrivissin fins l'any 1907. Les altres s'inscriviren el mateix any de construir-se. De l'altra, l'última inscripció, corresponent a la barca *Valor* és de l'any 1913, quan en d'altres poblacions n'hi ha fins l'any 1935. Tot i que falten alguns fulls en el registre provincial, sorprèn que durant quasi vint-i-dos anys no hi hagués cap nova barca matriculada a Torredembarra, ja fos construïda aquí o en alguna altra població. Una primera lectura podria donar a entendre que la pesca es va estancar a les nostres platges però, ben cert que no va ser així. Hi ha publicats altres treballs que situen el nombre d'embarcacions de pesca al voltant de 100 varades a la platja als anys 20:

“El 1923 hi havia a Torredembarra 110 barques de pesca en les quals hi treballaven 220 persones”⁵

“L'activitat pesquera a la nostra platja havia estat considerable, cap a l'any 1920 s'hi vararen un centenar de barques, però va anar minvant fins a una cinquantena cap als anys 1940”.⁶

“Tradicionalment, el Barri Marítim de Torredembarra ha estat un barri eminentment pescador. A començament de segle, comptava amb un important flota pesquera: concretament a l'any 1920 estaven tretes a la seva platja unes 92 embarcacions – entre petites i grans – amb un cens aproximat de 185 pescadors”.⁷

No podem aportar més dades que ens expliquin el perquè de la manca d'inscripcions de les vuitanta noves embarcacions (dades que donem per bones tot i que aproximades) entre l'any 1913 i 1923. Així mateix, el nombre de pescadors que tenim identificats al Padró d'Habitants de Torredembarra encara ens reafirmen més, 83 pescadors l'any 1889 i 163 l'any 1920⁸, en el fet que la pesca, no solament no va finalitzar, sinó que es va incrementar notablement.

⁵. Història de Torredembarra segles XVIII-XX. Pàg. 86

⁶. Torredembarra des de mar. Pàg. 41

⁷. Vara, vara!. Pàg. 11

⁸. Societat, urbanisme i serveis públics a la Torredembarra del segle XIX. Pàg. 46

Segons la funció en trobem quinze dedicades a la pesca de forma genèrica; una autoritzada per la pesca de bou, *Nuestra Señora de los Dolores*, la més gran de totes amb 11 metres d'eslora; i una *l'Antonieta* de 8,20 metres d'eslora, autoritzada per trànsit a la rada de Torredembarra.

Segons la classe trobem tretze llaüts, la major part amb vela llatina, un bot i un gussi. D'una embarcació, *l'Antonieta*, no en consta la classe.

Totes les barques estan construïdes a Torredembarra, excepte una, *la Maria*, construïda a Tarragona.

Tots els propietaris són de Torredembarra excepte tres: un de Vilanova, un de Vilafranca del Penedès i un de Tortosa.

Consten quatre noms de constructors o mestres d'aixa de Torredembarra; Antoni Roig Reverter, Antoni Roig, Antoni Roig Rovira i Fermí Roig Martín. Possiblement siguin tres i l'Antoni Roig, que consta sense segon cognom, sigui o bé Reverté o Rovira, però la coincidència de nom i primer cognom ens dificulta esbrinar-ho.

MESTRE D'AIXA EMBARCACIONS I ANY DE CONSTRUCCIÓ

Antoni Roig Reverté	<i>Maria de la Soledad (1884)</i>
Antoni Roig	<i>San José (1889), Santa Manuela (1894)</i>
Antoni Roig Rovira	<i>Maria (1884), Rosalia (1891), San Matías (1891), San José (1892), Maria (1892), Pepa (1892), Nuestra Señora de los Dolores (1894), San Pedro (1897), Francisca (1897), Antonieta (1898), Agustín (1899), Pablo (1907), Mercedes (1909)</i>
Fermí Roig Martín	<i>Valor (1913)</i>

Segons consta en el Padró de la Matrícula Industrial 1886 – 1912⁹ de l'Ajuntament de Torredembarra, consultat a l'Arxiu Municipal de Torredembarra, hi havia dos calafaters¹⁰ que possiblement foren pare i fill.

NOM DELS CALAFATS	DATES	ADREÇA
Antoni Roig Reverté	entre els anys 1886 i 1900	C/ Marina s. n.
Antoni Roig Rovira	entre els anys 1904 i 1912	C/ Marina s. n.

⁹. AMTO Núm. 242. Els llibres de matrícula industrial són un instrument indispensable per a investigacions sobre l'activitat industrial. Hi consten els titulars, la classe d'indústria que desenvolupen i els emplaçaments dels centres industrials en el context del poble

¹⁰. Els mestres d'aixa i els calafats sovint consten dins l'epígraf de la mateixa professió.

En les matrícules industrials posteriors no consta cap mestre d'aixa ni calafat. Segons un dels darrers mestres d'aixa de Cambrils en Julià Vives¹¹:

El mestre d'aixa era qui feia els plànols i l'estructura de l'embarcació; se li deia així perquè treballava quasi exclusivament amb una eina: l'aixa. El calafat només feia que clavar els taulons del folre del barco i ficava unes fibres de cànem perquè no entrés aigua al casco, per això eren dos oficis diferents però aquí ho ha fet tot la mateixa persona. Tant fem servir l'aixa com el cànem.

¹¹. Els mestres d'aixa de Cambrils.

Nom	Funció	Classe	Lloc i any de construcció	Constructor	Mides		Pes en Tones	Valor en Ptes	Any d'inscripció
					Eslora/Maneja/Puntal				
Maria de la Soledad	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1884	Antoni Roig Reverter	5,80 m/1,90 m/0,75 m	1,09	175	1907	
Maria	Pesca	Llagut	Tarragona, 1884	José Ramon Roig	4,70 m/1,55 m/0,90 m	1,99	180	1907	
San José	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1889	Antoni Roig	--	2,50	--	1907	
Rosalía	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1891	Antoni Roig Rovira	8,20 m/2,50 m/0,99 m	4,31	750	1907	
San Matías	Pesca	vela llatina	Torredembarra, 1891	Antoni Roig Rovira	5,81 m/1,76 m/0,62 m	3,24	200	1907	
Maria	Pesca	Llagut vela llatina	Torredembarra, 1892	Antoni Roig Rovira	4,60 m/1,45 m/0,48 m	2,90	200	1907	
Pepa	Pesca	Llagut vela llatina	Torredembarra, 1892	Antoni Roig Rovira	6,40 m/1,95 m/0,50 m	1,78	225	1907	
San José	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1892	Antoni Roig Rovira	6,50 m/2,10 m/0,52 m	6,46	250	1907	
Nuestra Señora de los Dolores	Autoritzada per la pesca de bou per fer les mides i pes	--	Torredembarra, 1894	Antoni Roig Rovira	11,00 m/3,00 m/0,60 m	8	--	1894	
Santa Manuela	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1894	Antoni Roig	7,40 m/2,30 m/0,55	7	875	1894	
Francisca	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1897	Antoni Roig Rovira	8,20 m/2,50 m/0,50 m	3,86	436	1897	
San Pedro	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1897	Antoni Roig Rovira	7,30 m/2,45 m/0,50 m	3,24	--	1897	
Antonietta	Embarració autoritzada per transit a la rada de Torredembarra	--	Torredembarra, 1898	Antoni Roig Rovira	8,20 m/2,05 m/0,80 m	2,70	910	1898	
Agustín	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1899	Antoni Roig Rovira	4,80 m/1,60 m/0,42 m	0,99	180	1899	
Pablo	Pesca	Bot	Torredembarra, 1907	Antoni Roig Rovira	4,65 m/1,73 m/0,63 m	0,62	250	1907	
Mercedes	Pesca	Gussi	Torredembarra, 1909	Antoni Roig Rovira	4,60 m/1,70 m/0,60 m	1,41	250	1909	
Valor	Pesca	Llagut	Torredembarra, 1913	Fermin Roch Martín	5,15 m/1,90 m/0,60 m	1,08	300	1913	

BIBLIOGRAFIA

Arca, Joan Manel (2011). **Els mestres d'aixa de Cambrils a Camins núm. 2**. Revista de patrimoni cultural de Cambrils. Museu d'Història Cambrils i L'Arxiu municipal de Cambrils.

CATALÀ, Lluís (2007). **Societat, urbanisme i serveis públics a la Torredembarra del segle XIX**. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.

COMES, Gabriel (1997). **Vara, vara! La pesca de la sardina a Baix a Mar Torredembarra**. Noticias y Documentos de Moda S.A.

COMES, Gabriel ((2002). **Adéu sorra! L'última activitat pesquera al Barri Marítim de Torredembarra**. Nodo Moda S.A.

GARCIA, Xavier; MORLÀ, David (2002). **Torredembarra. Recull gràfic 1870-1975**. Col·lecció L'Abans. Ed. Efadós. El Papiol

GUAL, Iris; MIQUEL, Carme; FERRÉ, Ramon; FIGUEROLA, Iris (2001). **Torredembarra des de mar. Exposició juny 2001**. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Monografia, 8. Torredembarra.

LLEDÓ, José (1943). **La pesca nacional**. Ed. Pegaso. Madrid.

ROVIRA, Salvador; ANGUERA, Pere (1984). **Història de Torredembarra segles XVIII – XX**. Ajuntament de Torredembarra. Torredembarra.